

ВСТЪПИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Тази книга закъсня, според мен, закъсня много. Замисляхме я през 2007 година, но ще види бял свят, уви, 11 години след като единият от екипа не е сред нас. Дано настоящото издание даде знак, че съм се справил с оформянето на бележките, наброските, обменяните идеи, та да съм изпълнил задължението си.

Как възникна идеята за написването? Конкретната причина е, че след атентатите от 11.09.2001 г. в публичното пространство политици, журналисти и хора с претенции да са „сериозни учени“, за нас – некоректно от гледна точка на сериозната наука, говорят безспир за „агресия“, „радикализация“, „тероризъм“ и свързани с тях понятия като ги прилагат обосновано (уви – най-вече по изключение), необосновано – по правило или дори недопустимо, за квалифициране на събития от реалността. Спекулациите, не в смисъла на английското „speculation“ – интелектуално усилие, а като „недобросъвестна интерпретация“, са буквално неизброими, за което свидетелстват не само публичните изяви на политиците, „горещите новини“ на медиите, но и „научни изследвания“ с монографично оформяне, които навеждат най-малкото на тотално и съзнателно откъсване от сериозните и задълбочени изследвания в материята от предшестващия над 100-годишен период.

Тук са наложителни първите от, боя се, поредицата уговорки в текста по-долу. Разбираеми, макар и да са с далеч отиващи последици, са некоректните политизирани интерпретации от „лица на власт“. Те са просто част от инструментариума за преследване на политически интереси и цели (често представяни като „държавни“, макар нерядко да са с отличителните признаци на корпоративност, а уви – и на девиантност в мисленето от различен вид).

Известно е, че стремежът към „доставянето на сензационни новини“ е водещият мотиватор на журналистите в ожесточената борба за завоюване на медийното пространство, при който почти неминуема жертва е истината. Вярно е и, че много медии обслужват политическите интереси и цели на управляващите не само и не просто в политкоректната насока, но и насаждайки апокалиптични образи, независимо доколко и дали въобще имат връзка с реалността, формират огромна по размерите си психологическа тълпа (по смисъла на термина, въведен през 1895 г. от Гюстав Льобон).

Имам уговорка и по „странната позиция“ на съвсем немалка част от т.нар. научна общност. Тя „изоставя“ утвърдените от десетилетия, да не

кажем – от столетия, методи на анализ като поднасят най-различни интерпретации, които са в унисон с „политкоректната линия“ (дори въвежда в оборот измислени от политиците нови „термини“, заменящи утвърдените в науката), за да реализира нарцистични, но вероятно и добре материално подплатени, цели. За мен това е преди всичко следствие от процеса на подчиняване на обществените науки на политическите и корпоративните интереси, който реално и за нещастие смятаме за вече завършен. За нещастие, защото науката в последните няколко века отговаря на общочовешките потребности за знание и за прилагането му в полза на човека в живота. Ликвидирането, с малки изключения, на социалните науки като такива по същността си означава лишаването на индивида от възможността за научно обоснован информиран избор на своето социално поведение.

Синтезирано посоченото съответства на проявяващата се през последните около 50 години и станала съвсем явна от началото на настоящото столетие тенденция на повсеместен срив в общокултурното ниво. Перифразирайки Кенет Кларк, ако западноевропейската култура през ХХ в. деградира след ренесансовите върхове, световната култура на границата на ХХI в. деградира, без да е достигнала някакви върхове. Това намира израз в редица парадокси, за съжаление – за мен логични:

- в информационната ера, при несъпоставимо по-големия в сравнение с всички периоди теоретичен достъп до информация, по същество се ограничава разпространяването на наистина научната информация, резултатът от което е драматичен и траен спад в общата и специалната култура на условното масово ниво. Това не е само резултат от девиацията на пазарния принцип „търсене-предлагане“, това е политика!

- тръбната от поддръжниците на либерализма „пълна свобода на индивида“ на практика системно е смачквана чрез лишаването на същия този индивид от правото на информиран избор за социалното му поведение, което по същество означава „канализиране на мисленето“ не към върховете на познанието, а към моделиране на първосигнални реакции;

- първоначалната квалификация на интернет като „средство за свобода на словото“ все по-отчетливо се трансформира в „средство за свобода на достъпа до информация“, което по същество звучи като преход към цензурирана информираност, с вероятна цел „формирането на психологически тълпи“ – на това навеждат засилващите се ограничения за публикации в „социалните медии“ под благовидния предлог за „ограничаване на фалшивите новини и на езика на омразата“, какъвто е случаят със загубилия през 2020 г. президентските избори в САЩ президент Доналд Тръмп. Последното отбелязано сочи още един, не по-малък риск – предизвикване на „социална смърт в условията на информационно общество“ по субективното решение на „владетеля на мрежата“.

Извън тези общи съображения, когато преди 13 години се обсъждаше още съвсем аморфната идея, стигнахме до извода, че подобен сборник есета може би не би бил излишен поради голямата противоречивост в третирането на различните теми, които са негов обект, дори в периода, когато науката не обслужваше така откровено „политическите потребности на момента“. След дискусията за формата на поднасяне се спряхме на „сборник есета“, защото тя изисква фокусиране върху главното в, макар и свързани, многообразни и обширни теми с надеждата, че изразените виждания и идеи в есетата може да стимулира търсенията и на други изследователи. В този смисъл, есетата са един, надяваме се, възможен прочит и участие в дискусията по разглежданите в тях въпроси.

Без съмнение агресията на човека срещу себеподобните му съпътства историята на homo sapiens от хилядолетия. Без значение е какви са субективните оправдания (мотивите) за това – дали са „икономически“, „социални“, „религиозни“, „етнически“, „реваншистки“ или „виндиктивни“ (отмъстителни). Акцентът върху мотива не е случаен, защото, особено в съвременността, поведението/действието на субектите реално се базира на природно заложената у човека способност „да отразява“ образите от реалността, да ги интерпретира съобразно своите предубеждения, да планира и да действа съобразно изградените в съзнанието му на тази основа образи и да търси и представя пред другите, че и пред себе си, оправдания („своята истина“) за тях. В тази връзка, под „мотив“ тук и по-долу в текста разбираме „субективно оправдание на действията на индивида или образуванятията от индивиди, независимо от числеността на ангажираните лица“. Става дума за „мисловен конструкт“, за „рационализация“, независимо от степента на връзката им с обективната действителност.

Особено от „Случая „Шарли Ебдо“ (януари 2015 г.) насам, обект на засилено, до степен на преекспониране, медийно отразяване са случаи на, по съществото си, демонстративни, масови, но и селективни (моноцид), убийства в няколко западноевропейски държави, етикетирани като „тероризъм“ с/или без подчертана религиозна окраска.

Посоченото поставя въпроса за коректността на формулировките и за медийното им преекспониране, защото, както основателно казва във връзка с атентатите от 11.09.2001 г. първата жена – генерален директор на британската МИ-5, Дама Стела Римингтън: „Реториката „играе“ в полза на терористите, а думите за отмъщение пораждат още повече омраза в един безкраен цикъл“¹. Още в края на XIX в. Чезаре Ломброзо, естествено в друга редакция, пише на практика същото за атентаторите-

¹ Rimington, S. Terrorism did not begin on September 11. The Guardian, September 4, 2002.